

Tocht door het Rijksmuseum,

ontdek zelf de geheimen van de gebreide zijden kousen

uit de 17e en begin 18e eeuw

Wat verbindt Rembrandts portret van Marten Soolmans uit 1634

met de gebreide zijden kous in het Rijksmuseum,

gevonden in 't Vliegend Hart,

het VOC schip dat op 3 februari 1735 voor de kust van Vlissingen zonk?

Constance Willems

De duur van de tocht door het Rijksmuseum is ongeveer 1 ½ tot 2 ½ uur.

Gebreide zijden kous in het Rijksmuseum,
gevonden in 't Vliegend Hart, het VOC schip dat op 3 februari 1735 voor de kust van Vlissingen zonk.

Te zien in zaal 0.11

Tijdens mijn bezoek in het Rijksmuseum, kon ik vaag de afdruk van de gedragen schoen nog zien op de kous, als een lichte schaduw er over heen geblazen, een muiltje met een riem boven op de wreef. Gesloten met wat ooit een gesp was geweest, nu geheel verfrommeld. Die afdruk was het begin van mijn historisch onderzoek in het boek van Johanna Henriëtte Derkinderen-Besier, *Spelevaart der mode : de kledij onzer voorouders in de zeventiende eeuw*, uit 1950. De Vliegend Hart kous bleek veel ouder dan ik gedacht had te zijn, te dateren tussen 1617 en 1643. Vermoedelijk was de kous een erfstuk. Dat verklaart ook de vele zorgvuldige reparaties, de kous was al een royale 100 jaar oud toen het VOC schip in 1735 verging.

Johanna Henriëtte Derkinderen-Besier beschrijft hoe de kousen in deze tijd in Nederland gedragen werden: “De kousen worden van boven om de kniebanden van de broek gerold en bovendien met kousenbanden strak opgerold. In deze tijd 1617 tot 1643 zijn de kousenbanden een brede zijden band, met soms aan de uiteinden met kant afgezet, die horizontaal- soms boven de knie meestal eronder – om het been gewonden en aan de buitenzijde met een grote strik wordt vastgemaakt. De met strakke kousen beklede onderbenen worden nu een zeer in 't oog vallend onderdeel van de mannen kleding.”

Hierbij werden de leren muiltjes gedragen met een rosette boven op de wreef.

Als we met deze 4 gegevens, muiltje, kous, kousenbanden en gesp tussen 1617 en 1643, naar schilderijen gaan kijken, komen we als eerste bij Rembrandt's ten voeten uit portret van Marten Soolmans in 1634. Hier zien we tot in detail hoe de kous van 't Vliegend Hart gedragen werd, met kousenbanden en de passende schoenen met rosetten bovenop de gesp. Goed mogelijk is het dat de Vliegend Hart kous uit hetzelfde jaar 1634 stamt, vlak voor de crash in de Hollandse tulpenmanie in 1637. Dit argument wordt versterkt door het feit dat het damastmotief op de kous eveneens een verfijnde weergave van een gestileerde tulp is.

Kijken we in de tijd kort voor het portret van Marten Soolmans dan vinden we een kousenbreiende Piet Hein, 1577 -1629. Boven op het dek van zijn schip breide hij zijn zijden kousen, terwijl de bemanning beneden bezig is de dekken te schrobben. Eenmaal benoemd als admiraal, ontwerpt Piet Hein zijn eigen familiewapen, een zinspeling op zijn naam: een pietje (vogeltje) op een omheining (hein). Dit familiewapen breide hij voor speciale gelegenheden boven de clock van zijn kousen. (Zie mijn boek *Mordacious Knits*).

Uit de inboedellijst na zijn overlijden blijkt dat hij 15 paar kousen en sokken van verschillend materiaal had. Onder andere: „een paer geel sijde kousen, een paer roo sijde kousen, een paer witte sijde kousen, een paer swart sijde kousen, een paer wolle gebreyde kousen.“

Te zien in zaal 0.11

Veertig jaar later, in 1687, schilderde Michiel van Musscher Thomas Hees 52 jaar, Jan Hees 16 jaar, Thomas, 17 jaar, en Andries Hees 24 jaar. Andries met zijn donkere gebreide kousen met ingebreid relief motief boven de klok, na geborduurd met goud draad, zoals gebruikelijk in die tijd. Dit is alweer te laat voor de tijd van onze Vliegend Hart kous, die duidelijk niet is nageborduurd (geweest).

Daarmee is het tijdframe waarin de Vliegend Hart kous gemaakt werd, inderdaad tussen 1634 en 1648 te plaatsen. Tussen Marten Soolmans (in de Eregalerij) en de kousen van de mannen van De schuttersmaaltijd in de Voetboog- of St. Jorisdoelen te Amsterdam ter viering van het sluiten van de vrede van Munster op 18 juni 1648 (in zaal 2.8)

Ondertussen werkt Joost van den Vondel, 1587-1679, niet alleen aan zijn literaire werken, maar vooral in zijn winkel 'de Rechtvaardige Trou' in de Warmoesstraat 39 in Amsterdam, aan zijn gebreide zijden kousen. Die kousen werden in zijn winkel aangeboden in trendy kleuren en de betere standen hadden er heel veel geld voor over. De Amsterdamse kousenpronk nam zulke vormen aan dat puriteinse predikanten er in hun preken over tekeer gingen.

"De zijde winckel ruischt, gelijk een volle sluis, Van treckgetouwen, en van goude passementen." Zo bezong Vondel in 'Zeemagazyn' de bloei van de zijdehandel in de Warmoesstraat en omgeving in de Gouden Eeuw. Joost's dochter Anna, 1613-1675, was beroemd geworden door het breien van zijden kousen elke dag op precies dezelfde tijdstippen achter deze zelfde winkel ramen in de Warmoesstraat.

Dat verdiende goed, want zijden kousen kostten zestien gulden zoals Maria van Reigersberch, vrouw van Hugo de Groot, op 28 maart 1624 aan haar broer Nicolaas schreef 'Kousen kosten 14 tot 16 florins'. Die 16 florins voor eenvoudige witte zijden kousen, zonder ingebreid motief, hebben nu een waarde van € 1800. Later liet Joost van den Vondel zijn zijden kousen ook in Denemarken en Duitsland breien en verven in de trendy kleuren van de mannen mode.

Wat verbindt Rembrandts portret van Marten Soolmans uit 1634 met deze gebreide zijden kous in het Rijksmuseum, gevonden in 't Vliegend Hart, het VOC schip dat op 3 februari 1735 voor de kust van Vlissingen zonk?

Komen de kousen van Marten Soolmans en 't Vliegend Hart uit de kousenwinkel van Joost van den Vondel? Evenals de gebreide zijden kousen van de mannen van de Schuttersmaaltijd?

Breide Anna van den Vondel al deze zijden kousen?

Het zou kunnen.

Het zou ook niet kunnen

De zijden Vliegend Hart kous zwijgt en verbergt zijn geheim al bijna 400 jaar.

Joost van den Vondel, 1587 - 1679,

werd deelgenoot van de kousenzaak bij zijn huwelijk in 1610 met Mayke de Wolff 1586 - 1635, de zus van Vondels zwager, en nam de kousenhandel, 'de Rechtvaardige Trou', van zijn moeder over.

Op 14 januari 1613 droeg Sara de gehele zaak aan haar zoon over. En in 1615 ging ze zelf inwonen bij haar dochter Clementia, die net weduwe was geworden. Waarschijnlijk werd ze toen ook deelgenote in de zijdehandel van haar dochter, 'De vergulde wolf'.

Deze handelwijze doet Vondels biograaf J. Melles vermoeden dat Sara haar zaak wellicht aan Joost had overgedaan, omdat de twee niet met elkaar konden opschieten.

In Joost's winkel waren de Deense gebreide witte kousen met motief het goedkoopst, 23 florijnen per paar. De trendy gekleurde gebreide zijden kousen uit Duitsland waren echter 39 florijnen per paar.

16 florijn voor eenvoudige gebreide witte zijden kousen, zonder motief, hebben nu een waarde van €1.800

23 florijn is nu €2.587,50 waard

De 39 florijn gebreide zijden kousen zouden nu €4.387,50 kosten.

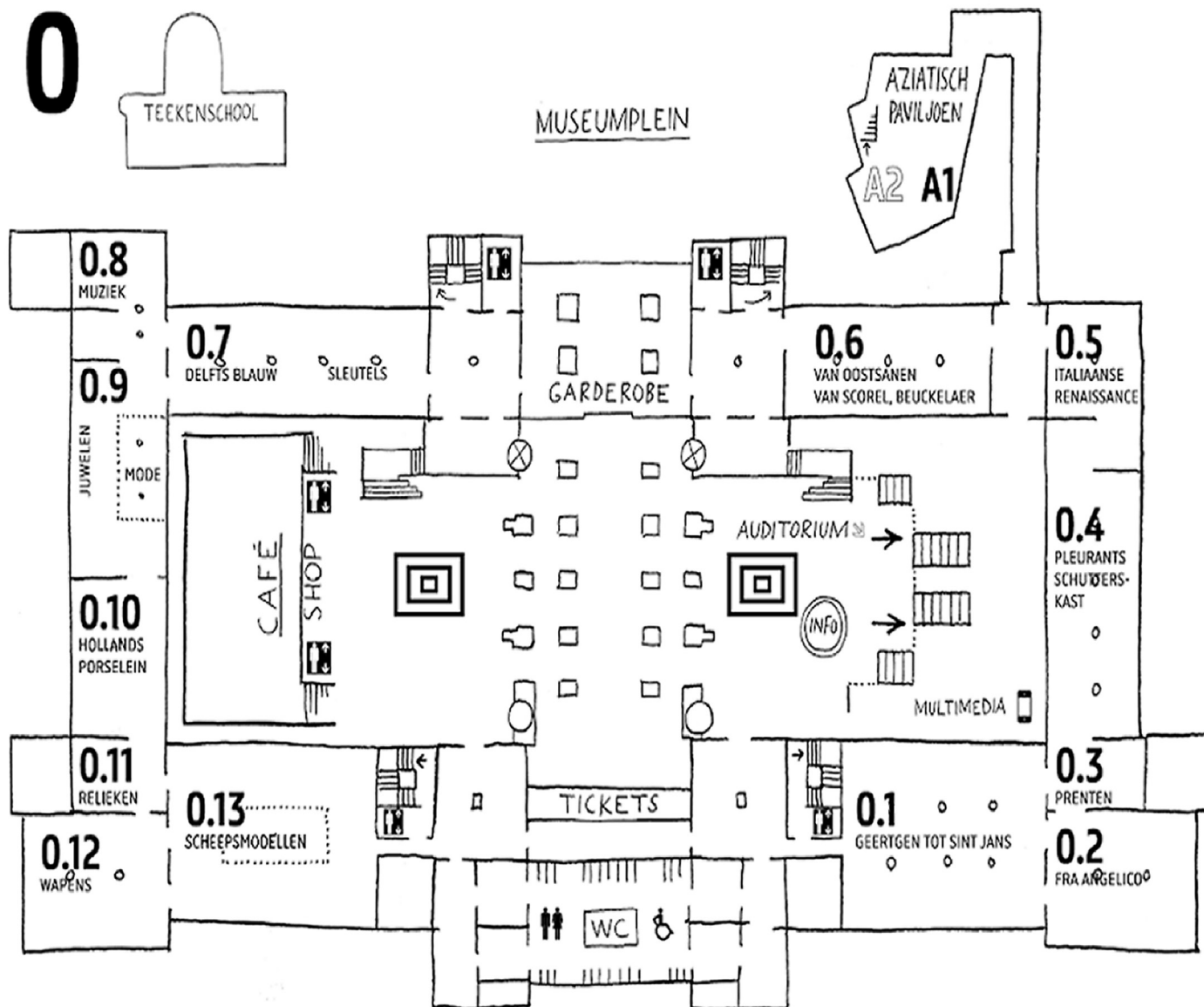
De gestileerde tulp met bladeren en slingerde wortels in de zijden kous in detail.

Het ingebreide damast motief in rechte en averechte breisteken boven de clock. (de driehoekige gebreide inkeping naar de hiel toe).

Te zien in zaal 0.11 op de begane grond.

Begane grond.

De gebreide zijden kous in het Rijksmuseum, gevonden in 't Vliegend Hart, het VOC schip dat op 3 februari 1735 voor de kust van Vlissingen zonk, is te zien in zaal 0.11 op de begane grond.

De duur van de tocht door het Rijksmuseum is ongeveer 1 ½ tot 2 ½ uur.

Krabbel, schets en schrijf hieronder naar hartenlust.

Krabbel, schets en schrijf hieronder naar hartenlust.